

TÁRSADALMI JELEN ÉS FENNTARTHATÓ JÖVŐ A NEMZETKÖZI SEGÉLYEZÉSBEN

SOLYMÁRI DÁNIEL

Absztrakt

A nyolcvanas, kilencvenes évekre kulcskérdéssé vált, hogy a fejlesztési segélyezés mennyire tudja és kívánja a helyi, valós szükségleteket a donor saját érdekei elé helyezni. Mindez napjaink egyik legizgalmasabb segélyezési kérdése, amelyre csak akkor adhatunk valós válaszokat, ha a szakpolitikák alakítását, a tervezést és a megvalósítást is teljesen átjárja egy új, közösségi bevonásra is épülő, ha szükséges, a donorérdekeket háttérbe szorító szemlélet. Jelen írásunkban e „fenntartható segélyezésről” gondolkodunk.

Kulcsszavak: fenntarthatóság, nemzetközi segélyezés, post-development, segélyezési etika

---

Bevezető gondolatok

A nemzetközi segélyezés és általában a nemzetközi kapcsolatok etikai vonatkozása máig nem jelenik meg kellő hangsúllyal a szakmai diskurzusban. Pedig ez olyan terület, amely alapjaiban határozza meg a rezsimben szereplők elvi hozzáállását. A második világháborút követő időszak egyik fejlesztési hozadéka – párhuzamosan a pozitivista mozgalmakkal – az volt, hogy felerősödött a humán faktor szerepe a közgondolkodásban: azaz középpontba került az egyén. Megnőtt a jelentősége az olyan új megközelítésmódoknak, mint az urbanizáció, a globalizáció vagy éppen a megváltozott társadalmi életterek hatása az emberekre; a személy jelentősége értékelődött fel, a gondolkodás vált nyitottabbá (Haslam, 2017: 556–561). Olyan, korábban a segélyezés területén nem használt fogalmak kerültek előtérbe, mint: a másik elfogadása, az empátia, az odafigyelés, a nyitott és érzékeny gondolkodás; az öslakosok, a helyi közösségek hagyományainak, szokásainak tisztelete, közösségi bevonás, területi igények, fenntarthatóság (Etzioni, 1988). Mindezek nem voltak szempontok korábban, sőt, gyakran teljesen hiányoztak az 1940–1950-es éveket megelőző időszak együtt-

működési relációiból. Mások mellett Amartya Sen (1999: 35–54) vagy Martha Nussbaum (2006: 3–18) kritikusan kérdezik rá e korábban alkalmazott módszerekre és egyre gyakrabban figyelmeztetnek: nem elégségesek a nyugati modellek egyszerű adaptációi egy-egy fejlesztési segélyezési kezdeményezésben. Ez az új segélyezési magatartás az úgynevezett *non-economic-dimension* (nem gazdasági dimenzió) része, ezért gyakran kívül marad a téma hagyományos társadalomtudományi (közgazdaságtani, politikai) megközelítésén. *Jelentősége azonban nem kevesebb, mint hogy képesek vagyunk-e valós válaszokat adni a rászorulóknak és a helyi közösségek problémáira?*

Etikus is, vagy csak fenntartható?

Amartya Sen (és mások) „etikus fejlesztésről” alkotott elképzelései mára széles körben elterjedtek. Az újabb elméletek azt vetik a korábbi koncepciók szemére, hogy nincsenek kellően tekintettel a helyi körülményekre és szükségletekre. E, szerintük meghaladott elvek, csak önnön érdekeiket helyezik előtérbe, így végérvényesen saját céljaik érvényesülnek és csak a korai, gyarmati logikát ismétlik (Juhász et al., 2015: 544–564). Az ilyen „segélyek” a korai civilizációs beavatkozások folytatásai, a recipiensekre nézve olykor idegenek, mindössze rájuk erőltetett keretek. A nyolcvanas, kilencvenes évekre kulcskérdéssé vált, hogy a fejlesztési segélyezés mennyire tudja és kívánja a helyi valós szükségleteket a donor saját érdekei elé helyezni. Mindez napjaink egyik legizgalmasabb kérdése, amely csak akkor lehet hatásos, ha a szakpolitikák alakítását, a tervezést és a megvalósítást is teljesen átjárja ez a szemlélet. Amikor az ENSZ közgyűlése 2015-ben elfogadta a Világunk átalakítása: a fenntartható fejlődés 2030-ig elnevezésű keretrendszerét, egy olyan jövő ígérését jelentette meg, amely hathatós választ talál világunk tátongó sebére, mások mellett a mélyszegénység megszüntetésére. Ki azonban a szegény? Az ember és a társadalom viszonyát kutatókat évtizedek óta foglalkoztatja e kérdés megválaszolása. Használjuk ösztönösen, köznapi értelemben szabadon, mások társadalompolitikai fogalom szerint. A társadalomkutatás, segélyezés szemszögéből azonban a kérdés leginkább úgy hangozhat: „Mennyi a szegény?” A „szegénységsszámítás” klasszikus célja, hogy jövedelem és jólét szerint tegye mérhetővé az egyes társadalmi csoportok helyzetét (Havasi et al., 2005), határozza meg az egyén szocioökonómiai státuszát. Szegényeket és nem szegényeket, egyenlőtlenséget és leszakadást, majd ezekhez egzakt mérőszámokat rendeljen és differenciálja tovább az így kapott halmazokat. A szegénység kiterjedtségének, mélységének ismerete előfeltétele a „szociális diagnózis”, majd az arra épülő segítő, felzárkóztatási folyamat felállításának. Végérvényesen: a szegénység felszámolására irányuló küzdelemnek, a jólét elérésének.

De miként van erre esélyünk, ha csupán távolról szemléljük a szegények mindennapi valóságát? Nem új keletű törekvés e szakadék átlépésének igénye, szakemberek, állami és

nem állami szereplők évtizedes küzdelme. Ehhez alá kell merülnünk, bele kell lépünk „mások cipőjébe”, figyelmeztet Renwick Irvine a *Learning from Poor People's experience: Immersion* című munkájában. El vagyunk zárva és jóléti zónánkból szemléljük a szegények távoli világát, így nincs reális, terepi, életszerű tudásunk valódi nehézségeikről (Irvine, 2004). A peremvidékek (vö. Ferenc pápa: *Evangelii Gaudium*, 2013) messze vannak, párhuzamos és zárt világot alkotnak. Talán éppen ez a legnagyobb akadálya e máig nehezen feloldott distanciának. A terepi munka egyik legfontosabb alapvetése is őszinte önreflexióból fakad: nem ismerjük a recipiensek mindennapi valóságát, küzdelmeiket. A jelenlét, discourse (ahogyan a jamaicai-brit Stuart Hall fogalmazott), vagy immersion, alámerülés, belehelyezkedés fontossága a történelmi lecke egyik eredménye. A donorok, fejlesztők, támogatók szellemi elefántcsonttoronyból, távoli hivatalból tervezik programjaikat, sokszor donorérdekek érvényesülése mentén.

Alámerülés, mellé állás – új fogalmak, új perspektívák

A jelenlétre, alámerülésre épülő fejlesztő megközelítés megelőző válasz a nyomorra. A nyomor és szegénység között ugyanis jelentős a különbség: amíg a szegénységben benne van az összetartás, a másik segítése, a napról napra való élet küzdelme és becsülete, így az képes az egymás közötti integrációra, addig a nyomorban a szükség mindent felülír; a hiány olyan mértékű, hogy szétmarja a közösségeket, és már nem tesz mást, mint szegregál. Ahhoz, hogy megértsük ezeknek az embereknek a helyzetét, találkozásra van szükség. Odafordulásra, belemerülésre. Jelen lenni életükben, elköteleződésre sorsukban. A legsürgetőbb teendőket szociális diagnózis alapján határozzák meg, a terepen dolgozó munkatársak a szükségletekre reagálva alakítják a programot. Nincsenek általános receptek. A jelenlét program mindig személyre szabott segítséget nyújt. A komplex, többirányú munka mindig ezzel az első lépéssel kezdődik: „look-and-feel”. Ott lenni, együtt lenni a kirekesztett közösségekkel, osztozni velük a nehéz életkörülményekben, közösen feltárni a problémákat, és velük együtt találni meg a kivezető utat.

A jelenlétre épülő community development, közösségfejlesztés, közösségi bevonás ennek térbeli és időbeli folytatása, amely végérvényesen a függő helyzetek megszüntetését tűzi ki célul. Robert Chambers és Amartya Sen nyomán az 1970-es, 80-as évek óta fogalmazódnak meg erős kritikák, hogy a modern fejlesztési gyakorlatok helyesen szolgálják-e a hasznélvező recipiensek érdekeit. Az úgynevezett post-development áramlatába tartozó szakemberek (Haslam et al., 2017: 66–83) azt állítják, hogy az egyes segélykonstrukciókban, NGO-finanszírozásokban túlságosan erős a donorok (állam vagy forprofit) politikai és gazdasági céljait szolgáló jelleg (Haslam et al., 2017). Azaz nem az történik, amit a helyi szükségletek megkívánnak, hanem amit a forrásadó elképzel (Solymári, 2019). Ez a függő-

ség, kitettség erős sérülékenységet jelent a helyi társadalom számára. A helyesen értelmezett fejlesztéspolitika üzenete, hogy addig nem szüntethetők meg a válságok és az elmaradottság, amíg a segélyek nem szüntetik meg a függést és továbbra is donorérdekeket szolgálnak, szemben a valós szükségletek kielégítésével (Hayter, 1971: 183–193). Teresa Hayter e „dependency school” ellenében fogalmazta meg gondolatait, amelyek a post-development teoretikusainak elveire épülnek. Azt állítják, hogy a fejlesztési segélyek azért nem tudnak mélyreható változásokat elérni, mert nem tudnak vagy nem akarnak kilépni a felek között hierarchiát építő-fenntartó szemléletből. A post-development szempontjából a fejlesztések gyakran kizárólagosan olyan projektekre fókuszálnak, amelyeket egy „külső” érdek vezérel, nem pedig a valós, helyi szükségletek. Bebbington szerint (2008) a fejlesztési civil szervezetek erejének abban kell megmutatkoznia, hogy sürgető társadalmi problémákra képesek alternatívákat kidolgozni és bemutatni. Nem kormányzati jellegüknél fogva pedig segíteniük kell, hogy az emberek úgy vegyenek részt a fejlődésben és a társadalmi változásban, ahogy kormányzati programok révén nem, vagy csak lassan tudnának (Bebbington et al., 2008). Ezenkívül lehetővé kell tenniük, hogy úgy lehessen gondolkozni a fejlődésről és a társadalmi változásról, ahogyan egy-egy kormányprogram keretében erre nem volna lehetőség.

Se a világunk átalakítása, se a fenntartható fejlődés nem fog megvalósulni, ha a donorok nem tudnak kilépni a saját érdekeik által létrehozott támogatási konstrukciókból, és valóban a „szegények oldalára állni” (Gutiérrez–Müller, 2017). A humán biztonságot kell előtérbe helyezniük, amely az államok makroszintje helyett az egyénre helyezi a hangsúlyt (Tarrósy, 2018). Mindez a fejlődés új paradigmáját jelenti, amely arról szól, ahogyan azt maguk az érintettek, önnön valóságuk szempontjából látják.

IRODALOMJEGYZÉK

- BEBBINGTON, ANTHONY J. – HICKEY, SAMUEL – MITLIN, DIANA C. (2008): *Can NGOs make a difference? – The challenge of development alternatives*, London, Zed Books, 3–37.
- ETZIONI, AMITAI (1988): *The Moral Dimension: Toward a New Economics*, New York, Free Press.
- GUTIÉRREZ, GUSTAVO – MÜLLER, GERHARD LUDWIG (2017): *A szegények oldalán – A felszabadítás teológia*, Budapest, Új Ember.
- HASLAM, PAUL A. – SCHAFER, JESSICA – BEAUDET, PIERRE (2017): *Introduction to International Development*, Oxford, Oxford University Press.
- HAVASI ÉVA – ALTORJAI SZILVIA (2005): *A jövedelem mint az anyagi jólét és a szegénység mérőszáma*, Budapest, Központi Statisztikai Hivatal, 5–35.
- HAYTER, TERESA (1971): *Aid as Imperialism*, Middlesex, Penguin Books, 183–193.
- IRWINE, RENWICK (2004): *Learning from Poor People's experience: Immersions*, <https://www.participatorymethods.org/resource/learning-poor-peoples-experience-immersions> (letöltve: 2020. 12. 02.).
- JUHÁSZ JUDIT – BAJMÓCY ZOLTÁN – GÉBERT JUDIT – MÁLOVICS GYÖRGY (2015): Szegénység, képességek, lehetőségek, *Közgazdasági Szemle*, LXII (5), 544–564.
- NUSSBAUM, MARTHA (2006): Beyond the social contract: Capabilities and global justice, *Oxford Development Studies*, Cambridge 32, 1:3–18.
- SEN, AMARTYA (1999): *Development as Freedom*, New York, Oxford University Press, 35–54.
- SOLYMÁRI DÁNIEL (2019): Az újsegélyezés történeti kontextusa – Post-development: régi elvek új köntösben, *Embertárs*, 17. évfolyam, 2019/3., 213–223.
- TARRÓSY ISTVÁN (2018): Térségi biztonsági kérdések és megoldások az afrikai kontinensen: Az Afrikai Unió és a regionális gazdasági közösségek (RECs) biztonsági architektúrája, *Afrika Tanulmányok*, XII(1–3), 5–30.

SOCIAL PRESENT AND SUSTAINABLE FUTURE IN THE INTERNATIONAL AID

Abstract

By the 1980s and 90s the issue of how much development aid is able and willing to place the local, existing needs before the donor's own interests has become of prime importance. These are some of the most intriguing current aid challenges to which we can only give adequate responses only if a new, community centred attitude thoroughly permeates the shaping of policies, the planning and implementation that is also capable of suppressing donor interests if necessary. In our present discourse we reflect upon this "sustainable aid".

Keywords: foreign aid, post-development, international development, sustainable development

Solymári Dániel

Solymári Dániel teológiát és nemzetközi kapcsolatokat tanult és MA fokozatot szerzett Magyarországon és az Egyesült Királyságban, majd a Nemzetközi Vöröskeresztnél. Szakterülete a nemzetközi segélyezés, migráció, nagyvárosi szegregátumok, elsősorban a szubszaharai Afrika vonatkozásában. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat nemzetközi kapcsolatainak vezetője. A Pécsi Tudományegyetem BTK Politikatudományi Program PhD-hallgatója.

Bagdy Emőke – „Nincs kereszténység karitatív cselekedet nélkül”

Ruszkai Zsolt – Van-e piaca a társadalmi problémák megoldásának?

Jakubinyi László – **Miklós Gabriella** – A szociális farmok helyzete Európában és Magyarországon

Kovács Gábor – Vállalkozásfejlesztés hálózati együttműködésben

Hubai László – Változó szerepben: Tendenciák a társadalmi vállalkozások fejlesztésében

Szenttamási István Tamás – Társadalmi vállalkozások és a koronavírus-járvány

L. Rédei Mária – A múlt jövője

Balogh László – Új utakon a hazai tehetséggondozás

Görföl Tibor – Az ifjúság és a jövő a keresztény gondolkodásban